Parlament d'En Jordi Bilbeny a l'obertura de la 10a Universitat Nova Història

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 03-08-2023

Us oferim el parlament d'obertura de la 10a Universitat Nova Història, pronunciat per En Jordi Bilbeny, a Montblanc, el dia 2 d'agost del 2023.

Benvolguts i benvolgudes, amics i amigues, bon dia a tothom!

Sota la influència i la suggestió del meu germà Pere, els Reis del 2004 em van portar el llibre d'En Winfried Georg Sebald Sobre la història natural de la destrucción. En castellà, sí. Com passa sovint amb certes obres de profunditat de pensament o de gran calat intel·lectual, aquest llibre no era, ni és a dia d'avui ?que jo sàpiga? traduït al català. Sembla que, de vegades, els nostres intel·lectuals, més que capbussar-se en les obres que ens poden ajudar a ampliar la consciència i avançar cap a nous àmbits de dignitat personal i col·lectiva, prefereixen ofegar-se en els vòmits de la pròpia arrogància i vacuïtat espiritual. Prefereixen l'insult a lectura; el linxament al dubte metòdic; la difamació al sentit crític; l'obliteració a l'estudi. I això no és una moda. Fa anys que aquest és un esport dominant al nostre país. I, segurament, per això mateix, vaig haver de llegir el llibre en castellà. Nogensmenys, i indistintament de la llengua, el llibre era un cop de puny al cofoisme i una sotragada incommensurable als qui creuen que la realitat, més que de fets empírics, està feta de les seves pròpies pors i dels seus indigeribles i injustificables prejudicis.

M'explico: durant la segona guerra mundial, 131 ciutats i pobles alemanys van ser presos com a objectiu de les bombes dels Aliats, i un bon nombre van resultar arrasats quasi totalment. A conseqüència d'aquests bombardejos van morir sis-cents mil civils alemanys: una xifra ?diu The Times en fer-ne la crítica? «que duplica el nombre de baixes de guerra patides en conjunt pels americans. Set milions i mig d'alemanys quedaren sense llar. Atès l'abast corprenedor de la devastació, l'autor es fa una pregunta: per què aquest tema ocupa tan poc espai a la memòria cultural d'Alemanya?». El llibre, és clar, n'és la viva resposta.

En Sebald, tot contemplant atònitament aquesta destrucció sense precedents, remarca, per exemple, que «a cada habitant de Colònia li correspongueren 31,4 metres cúbics d'enderrocs, i a cada un de Dresde 42,8». Segons ell, «la gent es movia "pels carrers entre les runes horroroses, realment, com si no hagués passat re... i la ciutat sempre hagués estat així"». A tot això cal afegir-hi que la voluntat de reconstrucció de les ciutats i del país i la il·lusió de superar aquell enorme tràngol, «impediren tot record». Com que els Aliats havien estat la causa de la devastació, alguns escriptors alemanys «s'abstingueren quasi del tot de comentar el procés i el resultat de la destrucció, sens dubte en gran part per por de caure en desgràcia a les autoritats d'ocupació si les seves descripcions eren realistes». Amb la qual cosa, aquesta prudència mal entesa va esdevenir «un instrument ja afinat amb l'amnèsia individual i col·lectiva, probablement influït per una autocensura preconscient, a fi d'ocultar un món del qual era impossible fer-se'n ja una idea». I rebla: «A causa d'un acord tàcit, igualment vàlid per a tothom, no s'havia de descriure el veritable estat de ruïna material i moral en què es trobava el país sencer».

Quan En Sebald va voler informar-se personalment de la catàstrofe, explica llavors que «la majoria de les fonts, de nivells molt diferents i, en general, fragmentàries, sobre la destrucció de les ciutats alemanyes, eren d'una estranya ceguesa, deguda a la seva perspectiva limitada, parcial o excèntrica» i la gent «havia perdut la capacitat psíquica de recordar». I quan recorre a testimonis oculars perquè l'ajudin a reconstruir els fets, es troba que «sota la commoció del que van viure, la capacitat de recordar havia quedat parcialment interrompuda o funcionava, en compensació, de forma arbitrària». El relat dels testimonis, doncs, guanya un sentit precís: «la seva funció és ocultar i neutralitzar vivències que excedeixen la capacitat de comprensió». I remarca que, tot sovint, certes frases amb regust de versemblança, però dins dels límits marcats per les convencions verbals, «no són en realitat més que un gest per rebutjar el record». És a dir, que els fets i la seva memòria es converteixen «forçosament en una sobrecàrrega i paralització de la capacitat de pensar i de sentir dels qui aconseguiren salvar-se». I, al final de tot plegat, «es decideix, per simple pànic, seguir endavant com si no hagués passat re».

Però, baldament fos per error, sempre hi ha qui ho vol explicar tot, amb tots els pèls i senyals. I fer-ho sense subterfugis, sense simbolismes, ni abstraccions, renunciant a tot artifici. Aleshores, el to amb què s'acostuma a informar és el d'un missatger d'una tragèdia clàssica. Però compte, perquè sovint «també es penja aquests missatgers». I posa l'exemple d'En Hans Erich Nossack ?«l'únic escriptor que intentà escriure sobre el que havia vist realment de la forma més senzilla possible»?, que, al seu relat sobre «l'enfonsament d'Hamburg inclou la paràbola d'un home que afirma que ha d'explicar com fou, i a qui els seus oients maten perquè [el que narra] infon un fred mortal».

El que he resumit fins aquí del llibre d'En Sebald no és gens innocu, ni he recollit els paràgrafs per equivocació. Sóc conscient que el que ell explica d'Alemanya és perfectament aplicable al nostre país, on no tan sols hem passat per una guerra de devastació, sinó per moltíssimes. Fins fa quatre dies no es parlava dels bombardejos sobre la població civil catalana, ni de neteja ètnica, ni de substitució cultural i lingüística. Ni de genocidi. Llevat de comptadíssimes excepcions, parlar d'aquests temes és encara a casa nostra un tabú. I s'acusa de terrorista, supremacista o directament de feixista o nazi a tothom que ho intenta plantejar. Com si no hi hagués hagut cap guerra. Com si no hi haguessin hagut bomabardejos sobre la gent, com si no hi hagués hagut purga de mestres, tancament de revistes, expropiació de béns, afusellaments massius, exilis tumultuosos. Com si no hi hagués hagut rentat de cervell, ni genocidi cultural ni lingüístic. I pel que a nosaltres ens pertoca ?vull dir, pels qui som aquí i fem recerca i pels qui ens llegiu i seguiu?, com si no hi hagués hagut tampoc mai ni Inquisició ni censura d'Estat, ni crema de llibres, ni expropiació de biblioteques i arxius, ni reescripturació de les obres literàries amb el canvi intern de contingut i de nom de llurs autors. Com a Alemanya, la connivència amb l'estat dominant i vencedor fa que no ens ho vulguem mirar a fons. I el pànic viscut evita, un cop i un altre, de parlar-ne. La por més o menys inconscient o totalment conscient, irada i venjativa, és un mur que s'alça un cop rere un altre perquè no puguem mirar més enllà de la nostra pròpia devastació. Al final, després de més de trenta anys d'insistir-hi, el món acadèmic ja reconeix que hi va haver una censura i que la Inquisició va existir, però que la seva tasca va ser tan ínfima com insubstancial. Irrellevant. Però, amb tot, i com en el cas de la tragèdia clàssica, continuen criminalitzant el missatger. Continuen mirant de destruir-lo. La història ?asseguren, juren, esgüellen? ni s'ha falsificat ni es falsifica. Sinó que els falsificadors ?rubriquen? som els que la volem estudiar més enllà de tot silenci i de tot silenciament forçat.

Però a mi també em passa ?i diria que a molts de vosaltres també? que no veig límits entre la meva consciència i el passat devastat d'on venim. Que tots som fills d'aquest monstre infinit de l'aniquilació i que, per tant, tots també som part d'aquesta mateixa devastació. En Sebald també arriba un moment al llibre que escriu: «Fins avui, quan veig fotografies o pel·lícules documentals de la guerra, em sembla, per dir-ho així, com si jo en procedís, i com si, des d'aquells horrors que no vaig viure, caigués sobre mi una ombra de la qual mai no he sortit». I tant. Nosaltres també som fills d'una ombra semblant. D'una ombra idèntica. Hi vivim a dins. Ho sabem. Però alhora també lluitem per eixir-ne i per dur-hi claror. No la volem justificar, sinó comprendre, car sabem que la comprensió de tot trauma és el primer pas que hem de fer per guarir-nos-en. I car som també molt conscients que el trauma és també la desmemòria. Una

desmemòria fabricada amb finalitats polítiques des de les clavegueres de l'estat, des de la seva maquinària censora, des de la Inquisició. Una desmemòria feta alhora de bombes i afusellaments, d'exilis, de persecucions abominables i multiseculars.

Quina raó tenia En Milan Kundera quan deia que «per aniquilar les nacions el primer que es fa és treure'ls la memòria. Se'n destrueixen els llibres, la cultura, la història. I després ve algú altre i els escriu uns altres llibres, els dóna una altra cultura i els inventa una altra història. Llavors, la nació comença lentament a oblidar el que és i el que ha sigut. I el món circumdant ho oblida encara molt més aviat».

Quanta raó que té En Kundera! I semblaria una veritat absoluta si al món no hi fóssim nosaltres i si no ens haguéssim conjurat per sortir de les ombres i de les ruïnes del nostre passat derruït. Semblaria una catàstrofe inevitable si no ens haguéssim entossudit a llegir, estudiar i publicar. A tornar a llegir, a tornar a estudiar i a tornar a publicar. Semblaria que ja fórem al darrer límit de la nostra supervivència com a poble i com a cultura si no ens trobéssim any rere any per continuar aportant dades, documents, raons, indicis ?i, fins i tot, certeses? que ens ajuden a exhumar de les cendres del nostre incendi nacional la nostra tan malmesa història, la nostra tan espaordida memòria, la nostra tan castigada dignitat. Any rere any ens trobem aquí, a Montblanc, a la Universitat Nova Història, per eixamplar la llum de la nostra consciència, per donar vida a les veus perdudes dels nostres avantpassats i posar-los rostre i atorgar-los sentit. I, com qui no vol cosa, enguany ja en celebrem la desena edició. Primer, mercès a l'Ajuntament de Montblanc, que ens va acollir i apadrinar. I als darrers tres anys, gràcies a la generositat econòmica de mecenes tan desinteressats com insubornables. Convençuts que som estructura d'estat. I que no podem construir cap país lliure sobre una memòria presonera i esquarterada, ni sobre la prohibició d'investigar i pensar. I nosaltres investiguem. I nosaltres pensem. Això sí: sense defallir. Com si no hi hagués hagut cap guerra, cap Inquisició, cap dictadura, cap genocidi. Com si ningú no ens difamés ni insultés. Moguts i nodrits només per l'afany incombustible de resseguir les traces de veritat supervivents. I fer-ne el nostre únic i salvífic aliment. El nostre únic i salvífic camí. Amb tots vosaltres donant-nos suport. Amb tots vosaltres escalfant-nos el cor, perquè el camí sigui més plàcid i la nit menys solitària, gèlida i fosca.

Gràcies, doncs, un cop més, per fer-ho possible. Moltes gràcies a tots i totes. I a totis. I moltes gràcies a cadascun i cadascuna de vosaltres. Un a un. Una a una. No només per acompanyar-nos, sinó, fonamentalment, per voler ser-ne també protagonistes. Heroïnes i herois. Moltíssimes i infinites gràcies.

Jordi Bilbeny

2 d'agost del 2023